

Predgovor urednic

V pričujoči knjigi smo urednici in avtorice poglavij strnile analize in razmišljanja o naboru problematik, ki smo jih obravnavale v sklopu različnih raziskovalnih projektov in skupin ter na prvi pogled tudi močno različnih tematik. V več razpravljanih smo namreč dognale, da vse te situacije vendarle imajo veliko skupnega: najprej, v svojem sedanjem statusu imajo za seboj dolge, globoke, problematične zgodovine ter so torej v Sloveniji dolgožive in dolgotrajne tako, da izvirajo iz časov izpred osamosvojitve in celo obeh svetovnih vojn, kar smo strnile v naslovni pojem vztrajnosti. Drugič, vse izbrane problematike že številne generacije naseljujejo ljudje, ki so venomer na neki način marginalizirani, še posebej na ravni države, a so deležni tudi bolj ali manj subtilne dehumanizacije, slednje najmanj v svojih nemudnih socialnih okoljih.

Prav gotovo bi po teh istih merilih lahko izbrale in vključile še marsikatero dolgoživo problematiko, na primer: izbrisane, ki so velika epizoda v problematiki ksenofobnih kontinuitet v Sloveniji; položaj starih ljudi in še posebej žensk po 65. letu, ki so vztrajno absolutno najrevnejši segment slovenske družbe; lahko bi privedle tudi celostno obravnavo položaja žensk in cele vrste parcialno formiranih problematik znotraj nje, ker je tako rekoč univerzalno konstanta bolj ali manj vse znane in dokumentirane zgodovine. Lahko bi vključile tudi položaj seksualnih manjšin. Vse te in še nekaj drugih tematik smo dejansko obravnavale z različnih disciplinarnih vidikov v raziskovalnih projektih, na katerih tukaj prineseni prispevki temeljijo: naštetih so na koncu pričujočega spremnega zapisa. Vendar smo presodile, da zaradi tehničnih in finančnih omejitev vendarle ne moremo v enciklopedičen volumen, pa selekcijo tematik s tem izročamo v presojo bralkam in bralcem.

Prvo poglavje izpod peresa Irene Šumi prinaša pregled, označitev in avtorski zastavek k strokovnim razpravam o procesih dehumanizacije in diskriminacije. Uveljavlja univerzalno strukturo vseh tipov

dehumaniziranja, ki niso predstavljeni kot utemeljeni v »pedsodkih in stereotipih«, temveč v verjetju in prepričanosti v ideologije dehumanizacije. Posebej je označen odnos med takimi verjetji in socialnimi posledicami, ki so prepoznane kot kršitev načel pravičnosti in pravic, se pravi diskriminacije. Generativna plast vsakršne diskriminacije je t. i. strukturna, torej tista, ki je konstitutivna in nosilna za hierarhičen družbeni sistem sam. Slednji se v našem času vedno razločneje izrisuje v okvirih t. i. iliberalne demokracije.

Naslednje poglavje Vasilke Sancin in Maše Kovič Dine nit povzame z izčrpnim opisom in analizo načinov, na katere nacionalna zakonodaja in mednarodno pravo v okvirih mednarodnih organizacij in teles še posebej znotraj EU zaznavajo, opredeljujejo in obravnavajo strukturno diskriminacijo. Prispevek podaja celovite, sistematično urejene informacije, ki bralki in bralcu ponujajo tudi konzultativno napravo ob branju drugih delov knjige.

Izčrpna, tematsko urejena naracija z antropološkega terena avtorice Alenke Janko Spreizer skozi besede sogovornic in sogovornikov izrisuje sliko večplastnih začaranih krogov, v katere so ujeti tako Romi kot lokalni prebivalci. Na lokalni ravni so ti odnosi ujeti v kompeticijo med dvema različicama iste zgodovine, ki preprečuje vsako razreševanje, na državni ravni pa v ignoranco in pomanjkanje impulza, zaradi katerega bi bilo razreševanje oportuno. Avtoričina analiza te ujetosti v odnose etnične meje je natančna in prepričljivo utemeljena.

Naslednji sestavek antropologinje Duške Knežević Hočvar naslavlja temo težakega, nevarnega dela in negotovega življenja kmetovalcev v Prekmurju. Skozi pričevanja, pridobljena na terenskem delu, nam avtorica izriše podobe ljudi, ki so transgeneracijsko predani zemlji in delu na zemlji, od katerega smo vsi življenjsko odvisni, a hkrati v družbi umanjajo osnovne varnostne naprave, s pomočjo katerih bi lahko premostili težave vsaj takrat, ko se zgodi huda telesna poškodba ali smrt pri delu. Kmetstvo, tako poveličevano v kmečkih romanih 19. in 20. stoletja, ki so poseben žanr tudi v slovenski književnosti, je v podobnih razpetostih v celotni EU in širše.

Problematika ljudi z oviranostmi je tudi prastara, polna kar se da grozotnih zgodovinskih epizod, in nikoli zares razrešena tako, da bi ne prihajalo do marginaliziranosti, diskriminiranja in večnih težav financiranja. Avtorici Mojca Urek in Darja Zaviršek nanizata celo vrsto nerazrešenih problematik, med katerimi ima posebno zgodbo

in mesto zlasti tradicija institucionalizacije ljudi z oviranostmi. Poleg protislovij razvoja skupnostne oskrbe in mehanizmov za omogočanje neodvisnega življenja pa dokumentirata in reflektirata tudi številne pozitivne premike.

Avtorica Mojca Urek v naslednjem poglavju taisto problematiko razširi še na obravnavo otrok z oviranostmi. Če imamo že pri odraslih z oviranostmi težave z zagotavljanjem avtonomnega samoodločanja in življenja, ima ta plat zadeve še bolj zapletene dimenzije, ko gre za otroke. Kot pri odraslih se tudi pri otrocih z oviranostmi demonstrira odnos, ki je poznan pod imenom pietetne stigmatizacije; negativni učinki žal ostajajo slabo prepoznani.

Pri tematiki otrok se zadrži tudi zadnje poglavje izpod peresa Darje Zaviršek, ki razgrinja problematiko spolnih zlorab otrok v Sloveniji. Neki poseben vidik te posebej boleče tematike v Sloveniji je njena premolčanost, dejstvo, da podobno kot spolno nasilje sploh redko dosega javne razgrnitve in razprave, četudi ni nobenega razloga, da bi domnevali, da je ta problematika pri nas kaj manj razširjena kot kje drugje, prej obratno. Zato je posebej dobrodošlo, da je avtorica prinesla podrobno metodologijo preventive in razpoznave tovrstnih zlorab otrok ter podpore preživelim.

Naj poveva še, da imamo v Sloveniji pri raziskovanju tako rekoč vseh socioloških in socialnih problematik veliko težavo: neobstoj zbirk podatkov, največkrat zaradi zakonskih predpisov o varovanju zasebnosti, ki v zadnji posledici neposredno preprečujejo smiselno ukrepanje; več avtoric v tej knjigi je naslovilo to splošno problematiko.

Urednici s temi kratkimi opisi pošiljava knjigo na pot med bralstvo. Ob tem bi se radi zahvalili vsem soavtoricam za njihovo delo; recenzentkama prof. Mirjani Ule in prof. Tanji Renner, ker sta našo prijavo financerju tako prijazno podprli; uredniku Borutu Petroviću Jesenovcu za koordinacijo ter obilno potrpežljivost in podporo; lektorici dr. Aleksandri Gačić Belej za imenitno in občutljivo delo; oblikovalcu Alešu Cimpriču za večšo in uspešno premeno rokopisov v knjigo, ter seveda financerju, ARIS, za finančno podporo.

*Irena Šumi
Mojca Urek*

Ljubljana, marec 2024